

Vidění nás klame: Problematika pravdy a reality v současné dokumentární tvorbě

Autorka si v předložené diplomové práci klade za cíl popsat „metody, kterými současný dokument pracuje s realitou a pravdou“ (s.7) a teoreticky vymezit hranice dokumentu jeho srovnáním s fikční tvorbou. Již z prvních kapitol je zřejmé, že úkol, který si předsevzala, bude značně obtížný: ponecháme-li stranou problematičnost pojmů *realita* a *pravda*, ze stručného přehledu dějin dokumentárního filmu (kapitola 2.1) vyplývá, že pod označením „dokument“ se mohou skrývat díla založená na velmi odlišných metodách tvorby a různém vztahu ke skutečnosti. Od počátků se v dokumentární tvorbě střetávají dvě protichůdné tendence: na jedné straně pomyslného spektra stojí práce filmařů, kteří při natáčení využívají řady inscenačních postupů, které jejich díla přibližují hraným filmům (Flaherty), druhý přístup se vyznačuje požadavkem co nejvěrnějšího zachycení reality, bez výraznějších zásahů filmaře do snímaných scén (Vertov).

Kladně hodnotím, že autorka ve své práci tuto pluralitu reflektuje a k jejímu popisu vhodně využívá kategorií (modů reprezentace) navržených Billelem Nicholsem. Co zde naopak postrádám je důkladnější popis samotných postupů, které dokumentaristé při zobrazování skutečnosti využívají. Některé z nich autorka sice v textu zmíní (např. v kapitole 2.2.1.3.1), více pozornosti jim však nevěnuje. Nijak explicitně se nezabývá principem selekce, která je základem každé filmové tvorby, narativními postupy, které se uplatňují jak v hraných, tak v dokumentárních filmech, ani příliš nezmiňuje faktory ovlivňující hledisko filmových tvůrců. Tyto poznatky by pro pochopení dané problematiky posloužily lépe než biografické údaje a fotografie filmařů, které zde prezentuje.

Důslednější přístup bych uvítala i v případě hledání definice dokumentu; na str. 35 se dočteme: „Na rozdíl od fikce, která divákovi představuje smyšlený fiktivní svět, dokument zastupuje sdílený historický koncept o světě. Zastupuje to, co se podle historie opravdu událo.“ Ráda bych se v této souvislosti autorky zeptala, co podle ní znamená „sdílený historický koncept o světě“ a zda je přesvědčena, že historie vždy vypovídá o tom, „co se opravdu událo“. A dále, na základě jakého „konceptu“ vznikají díla, která se vztahují k aktuálním, dosud probíhajícím dějům a společenským jevům? Navíc z textu jednoznačně nevyplývá, *kdo* nebo *co* nás tedy vlastně klame: zda naše vlastní vidění, anebo tvůrci dokumentárních filmů (tím, jakým způsobem prezentují fakta).

Cíl práce se dle mého názoru příliš nedaří naplnit ani v praktické části. Hlavním problémem je nejasně definovaná metoda „textové a vizuální analýzy“ - není totiž zřejmé, co přesně tím má autorka na mysli a jakým způsobem bude postupovat. Výsledkem je, že v praktické části najdeme popis a stručné shrnutí obsahu několika dokumentárních děl, bez systematičtější analýzy dokumentárně-filmových postupů, pomocí kterých tvůrci konstruují svou vlastní verzi reality. Základním poznatkem pak zůstává to, že *pravda* a *realita* je i v dokumentárním filmu relativní – to by však mělo být východiskem a nikoli výsledkem úvah o povaze filmové reprezentace skutečnosti. Obrazová příloha ani v této části neplní svou funkci: namísto portrétních fotografií režisérů by se sem více hodily obrazy z jejich filmů.

Z formálního hlediska má práce dobrou úroveň, autorka cituje své zdroje dle předepsaných norem. Ve své práci používá až pětiúrovňové členění kapitol, což sice není chyba, ale při textu tohoto rozsahu to nepovažuji za vhodné – text je zbytečně „rozbitý“ nadpisů podkapitol, které mnohdy tvoří pouze jediný odstavec.

Kristýna Radostová si zvolila téma, které dobře koresponduje se studovaným oborem a v rámci diplomových prací předkládaných na EKS není příliš časté. Pokud jde o teoretické úvahy o filmu, dobrat se k nějakým jednoznačným závěrům je poměrně obtížné, proto bych hlavní možnosti i přínos tohoto projektu spatřovala ve vlastní analýze konkrétních dokumentárních děl a v uplatnění hlediska, které by více vycházelo z poznatků získaných v rámci studia EKS (např. analýza diskursu, téma konstrukce reality prostřednictvím vizuálních reprezentací atd.) a nikoli převážně z dějin filmu. Mrzí mě, že zejména „praktickou část“ autorka před odevzdáním nekonzultovala, některým nedostatkům bylo možné předejít.

Z důvodů uvedených výše navrhuji text ještě upravit: rozpracovat teoretická východiska (a začlenit do práce také vlastní stanovisko), zpřesnit metodologii a doplnit analýzu filmových děl. Autorce bych doporučila, aby si nejprve určila itinerář témat (resp. vlastností filmového zobrazení), která by na zvolených dokumentech bylo možné sledovat a na jejich základě si pak zvolila vhodnou metodu či kombinaci více metod, která by jí umožnila předem formulované aspekty popsat.

V Praze dne 10.9.2014

Irena Řehořová